

"שְׁלָם" שְׁהִיא "שְׁלַה"

במאמר בשנתון "שאנן" תשס"א, "יהושע הגיבור" - 'איש-רוח' - 'השופט'-'המושיע', נשמט הנספח "שלם שהיא שלה", המובא להלן.

נספח זה, הנזכר בהערות 24, 39, בא להשלים ולבאר את ההצעה למקם את מעבר-הירדן - במעבר אום-שורט, ואת הגלגל - בח'רבת-אל-עוג'ה א-תחתא. מכאן, מצויה במעלה הנחל, הדרך אל שילה, כמובא במפה 1 הרצופה בזה.

היכן מקומה של שלם עיר שכם?

תחנתו הראשונה של יעקב בארץ כנען (בראשית ל"ג, יח): "ויבא יעקב שלם עיר שכם אשר בארץ כנען בבאו מפרדן ארם...", מעוררת בעייה פרשנית (האם "שלם" תואר ליעקב או שם-מקום?) וכרוכה בשאלה של הזיהוי הגיאוגרפי שלה (אם "שלם" שם-מקום).

על יסוד המסורת, המובאת בתרגום השבעים, הרואה בשלם שם של עיר¹ ועל יסוד התעתיק הדומה של "שלם" ושל "שלה" בתרגום השבעים, נראה לנו, כי אין שלם עיר-שכם כי אם שלה, עיר המשכן בנחלת אפרים.

ואמנם התעתיק של "שלם" בבראשית ל"ג, יח, בתרגום השבעים, μ זהה עם התעתיק של הכתוב בירמיהו מ"א, ה: "ויבאו אנשים משכם משְׁלוֹ ומשומרון" -

· μ μ μ

תעתיקים נוספים לכתוב זה, על-פי Biblia Hebraica: μ ; μ (Salemi Salom). במקומות האחרים בירמיהו (ו', יב, יד; כ"ו, ו, ט) מוסר תרגום השבעים את התעתיק μ (Selom) הצורה השכיחה במסירת תעתיק השם שילה (בנוסחאות שונות) בשמואל א' א', ט, כד; ד', ג, ד, יב; י"ד, ג וכן במלכים א' ב', כז ובשופטים כ"א, יב; ובכתיב (Selon) גם בשופטים כ"א, יט, כא. תעתיק זה נשמר בשמו של היישוב בערבית: ח'רבת סילון (נ.צ. 162.6 - 177.6)². זאת-ועוד: שלם=שלה זו, אפשר זהה עם תחנתו הראשונה של אברהם בארץ כנען - כמובא בבראשית י"ב ו-ח: "ויעבר אברם בארץ עד מקום שכם עד אלון מורה וגו' ויעתק משם החרה מקדם לבית-אל ויט אהלה בית-אל מים והעי מקדם וגו'". נראה לנו, שאלון מורה מצויה בעמק שילה על-פי הכתוב בדברים

תארנים: מקרא, גיאוגרפיה מקראית.

י"א, כט-ל: "והיה כי יביאך ד' אלהיך אל הארץ, אשר אתה בא שמה לרשתה, ונתתה את הברכה על הר גרזים ואת הקללה על הר עיבל. הלא המה בעבר הירדן אחרי דרך מבוא השמש, בארץ הכנעני הישב בערבה, מול הגלגל אצל אלוני מֶרֶה". לפי כתובים אלה (וכן על-פי יהושע ח', ל-לג) נמצאים הר גרזים והר עיבל באשדות הר-אפרים, סמוך לקצה דרך-הכניסה לארץ כנען מן המזרח, הנמשכת ממקום מעבר-הירדן ליד הגלגל ומגיעת עד לגב-ההר באלוני-מורה ("מקום שכם" בבראשית י"ב, ו) שבאיזור העיר שכם. כיוון שכך הם אינם, סמוכים לעיר – כזיהוי המקובל היום.

ואכן אבסביוס³ קובע את מקומם של הר גרזים והר עיבל בסמוך ליריחו. מסתבר, כי אבסביוס מוסר בכך את מסורת חז"ל, המובאת בספרי על הכתוב הנ"ל בדברים י"א: "רבי אליעזר אומר: לא זה הוא הר עיבל והר גרזים שבין הכותיים, שנאמר 'הלא המה בעבר הירדן – הסמוכים לעבר הירדן (=לשפת הירדן) וגו'".⁵

המזוהה את שלם עם גבעת שיח' נצראללה, שממערב לכפר שלם⁶, השוכן כחמישה ק"מ ממזרח לתל-בלטה (שכם העתיקה)⁷ מניח, כי יעקב בחר להיכנס לעבר-הירדן המערבי, אל איזור גב-ההר, בדרך הראשית, המובילה ממחניים דרך מעבר-דמיה (אדם-העיר) במעלה ואדי פֶרְעָה (נחל תרצה) בואכה שכם.⁶

ברם לנו נראה, כי יעקב – כמו אברהם "העברי"⁸ – בחר לנדוד-לסתור⁹ דווקא בדרך הצדדית. הלכך סביר להניח, כי יעקב – כמו אברהם – נכנס אל עבר-הירדן המערבי במעבר אום-שורט¹⁰ ועלה אפוא אל גב-ההר לאורך ואדי אל-עוג'ה עד הדרך, המובילה מכפר-מלך דרך ת'רבת אבו-פלח אל תרמס-עיא ועמק שילה.

אם נניח, כי גם יהושע ובני-ישראל נכנסו לארץ-כנען במעבר אום-שורט, תזוהה ת'רבת אל-עוג'ה א-תחתא עם גלגל¹⁰. הר גרזים והר עיבל יזוהו, כנראה, עם ערק-אל-מסטב – שני המצוקים הממושכים שמעל עין-אל-עוג'ה – כעשרה ק"מ מן הגלגל, מקום, הנראה מתאים לטקס, המתואר ביהושע ח', ל-לה¹¹.

השערתנו, כי עמק שילה הינו "מקום שכם עד אלון מורה" (בראשית י"ב, ו), תחנתו הראשונה של אברם בארץ כנען, אשר ממנה העתיק מושבו אל מקום בין בית-אל והעי (שם, ח) – הוא גם מקום תחנתו הראשונה של יעקב בשלם-שילה "עיר שכם" (שם, ל"ג, יח) – אשר ממנה העתיק, אף הוא, את מושבו אל לוז¹² היא בית-אל (שם, ל"ה, ו), – מבארת על שום מה נתקדש המקום בימי יהושע (יהושע י"ה, א): "ויקהלו כל עדת בני-ישראל שילה וישכינו שם את אהל מועד".

ואמנם בשילה נחלקת הארץ לשבטים בגורל לפני-ד' (שם, ח), ואילו שני השבטים וחצי, שקיבלו כבר את נחלתם בעבר-הירדן המזרחי, נפרדו (כ"ב, ט-י) משלה אשר בארץ כנען: "ויבנו בני ראובן ובני גד וחצי שבט המנשה שם מזבח על הירדן, מזבח גדול למראה". נראה לנו, כי צבא-חלוצים זה ירד, אף הוא, משילה דרך ואדי-אל עוג'ה; וכי את "המזבח" (הגל-עד: "כי עד הוא בינינו וביניהם" – שם, כח) בנו בעוג'ה א-תחתא – היא הגלגל ("גלילות הירדן") שם, פסוקים י-יא, כפי ששיערנו לעיל.

מסיפור "פילגש בגבעה" (שופטים, י"ט-כ"א), אשר אירע כמסתבר בסמוך¹³, מתברר, כי באותה שעה עדיין לא הוכרה שילה על-ידי השבטים כ"מקום אשר יבחר"¹⁴ - כפי שהיה מעמדה בימי עלי (שמואל א' א'-ד') וכפי שמשמע מן הכתובים בתהילים (ע"ה, ס) ובירמיהו (ז', יב, יד; כ"ו, ו, ט).

הערות ומראי מקומות

1. וראה ספר היובלים ל', א. השווה השערת משה זיידל, המובאת בפירוש יהודה קיל, ספר בראשית, דעת מקרא, ירושלים, תש"ס, עמ' תנ"ב.
2. ראה אנציקלופדיה מקראית, ירושלים, מוסד ביאליק, כרך ז', ערך "שילה" וראה פ. נאמן, אנציקלופדיה לגיאוגרפיה מקראית, תל-אביב, צ'צ'יק, תשכ"ו, כרך רביעי.
3. אונגוסטיקון, 64, שורה 19-21; הירונימוס, שם, 65, שורה 19-21.
4. מהדורת פינקלשטיין, פיסקה נ"ו, עמ' 124, וראה משנה סוטה פ"ז, מ"ה; בבלי סוטה ל"ב, ע"א; ירושלמי, שם, פ"ז, ה"ג.
5. וראה דברי י" בן-שם בוויכוח על "משכן שילה ומקדש שכם", אל העין - פרסום חוג עיון לתנ"ך בבית רה"מ, דויד בן-גוריון, ירושלים, טבת תשכ"א, עמ' 13.
6. ראה מפה 1; כפר סלם סוטה מן הדרך הראשית, המוליכה לשכם ובית-אל.
7. כהצעת אלט; ראה ערך "שילה" הנ"ל בהערה 2.
8. כדרכם של ה"ח'פירו". ראה אנציקלופדיה מקראית, כרך ג', הערך "ח'בר"; וכרך ו' בערך "עברי, עברים".
9. ראה בראשית ל"ד, כא: "האנשים האלה שלמים הם אתנו (אינם ח'בירו שודדים, אלא נודדים) וישבו בארץ ויסחרו אותה; והארץ רחבת ידים לפניהם..." - עמק שילה, לפי הצעתנו. לביאור "סחר" מלשון נדידה "סחור סחור" (כמשמעותו באכדית ובארמית) ראה: E.A. Speiser, *Genesis, The Anchor Bible*, Garden City, New York, 1964, p. 264-265. והש' פירושו של ח' רבין על "ארמי אובד אבי" (דב' כ"ו, ה): סחר נודד היה אבי - במאמרו: "אטימולוגיות קתבניות", בתוך: מ' בר אשר, א' דותן ועוד (עורכים): מחקרי לשון מוגשים לזאב בן חיים, ירושלים, תשמ"ג, עמ' 483-485.
10. ראה מפה 1.
11. המקום הוכרו היום כשמורת טבע.
12. ב-*Biblia Hebraica* בעריכת R. Kittel מובאת גרסת הכתוב במהדורת גינצבורג: "ויבא יעקב לווה עיר שכם אשר בארץ כנען וכו'" - מקביל ל"ויבא יעקב שלם עיר שכם אשר בארץ כנען".
13. בשני הסיפורים: בפרשת המזבח שעל גלילת הירדון ובפרשת פילגש בגבעה - עומד בראש העם פנחס בן אליעזר הכהן (יהושע כ"ב, יג, ל ועוד; שופטים כ', כח).
14. משום כך זקוקים בני בנימין להדרכה מדויקת אל שילה (כ"א, יט): "הנה חג ד' בשלף מימים ימימה, אשר צפונה לבית אל, מזרחה השמש למסלה, העולה מבית-אל שכמה ומנגב ללבונה".

מפה 1 - הכניסה לארץ

